

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧИНИ В УКРАЇНІ

А. М. Угнівенко, доктор сільськогосподарських наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В. Д. Гуменний, доктор сільськогосподарських наук

А. І. Остапенко

ДУ Інститут зернових культур НААН України

Населення України забезпечити яловичиною відповідно до медико-обґрунтованих норм мож-ливо розведенням великої рогатої худоби м'ясних порід у товарних стадах.

Ключові слова: м'ясне скотарство, племінне скотарство, високоякісна яловичина, природні пасовища, культурні пасовища, енергія кормів.

Найбільш складною проблемою розвитку агропромислового комплексу України є ви-робництво яловичини. За річної потреби населення країни в 1,7 млн т цього виду м'яса ви-робляють лише 0,4 млн т. Норма споживання усіх видів м'яса, прийнята у нашій країні, ста-новить біля 82 кг на душу населення (табл. 1). Частка яловичини в загальному річному спо-живанні м'яса дорівнює 9,1 кг, або 25,3 % [1] до медико-обґрунтованих норм споживання.

1. Споживання м'яса в Україні на душу населення

Вид тварини	Вид м'яса	Річна норма споживання		Спожито у 2011 р., кг
		%	кг	
Велика рогата худоба	яловичина	43–45	36	9,1
Свині	свинина	30–32	23	18,6
Птиця	м'ясо птиці	20–22	17	22,5
Інші види, у т. ч. вівці	інше м'ясо, у т. ч. баранина	7–9	6	1,0
Усього		100,0	82	51,4

Є два джерела збільшення виробництва яловичини: це молочне (частка його стано-вить 98–99 %), а також відносно нове для України – спеціалізоване м'ясне скотарство. Значне зменшення чисельності молочної худоби (з 8,5 млн корів у 1990 р. до 2,6 млн – у 2013 р.), призвело до дефіциту даного виду м'яса. Відновлення поголів'я корів молочних і комбіно-ваних порід до рівня 1990 р. складний процес, і в такій чисельності худоби немає потреби. Для забезпечення населення України молоком достатньо 3,4 млн корів з надоєм 5,7 тис. кг на голову в рік. Якщо правильно використовувати таке поголів'я, можна виробляти до 0,8 млн т яловичини, тобто біля 47 % від потреби. Дефіцит (майже 0,9 млн т) необхідно лікві-довувати шляхом розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства. Для отримання таких обсягів яловичини кількість худоби слід довести до 9 млн голів, у т. ч. корів до 3,2 млн.

На початковому етапі збільшення виробництва яловичини можна досягнути поліп-шенням використання наявного в Україні поголів'я молочної худоби. Останніми роками в молочному скотарстві у цілому по країні порушена структура стад. Замість оптимальної частки корів 35–38 % є 58,3 %, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 38,7 %, у господарствах населення – 68,6 % [5]. Це призводить до незначної частки основного джере-ла м'яса – телят і молодняку, яких залишають для подальшого вирощування або відгодівлі. Від значної частини телят селяни позбавляються після їх народження, щоб заощадити моло-ко для реалізації і зменшити витрати на їх вирощування. Нормалізація структури молочної стада збільшить загальне поголів'я великої рогатої худоби та виробництво яловичини. Це найбільш дешевий, доступний і швидкий шлях збільшення виробництва м'яса від наявного в країні молочної поголів'я.

Решту яловичини необхідно одержувати за рахунок розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства, яке на основі використання особливих порід і техно-логії виробляє лише один вид товарної продукції – телят. Зараз є менше 100 тис. голів м'ясної худоби, у т. ч. близько 40 тис. корів. М'ясне скотарство України представлене переважно чистопородною худобою 12-ти порід, але більшу її половину утримують у племенних госпо-дарствах. На ринку яловичини частка товарного м'ясного скотарства незначна, що гальмує розвиток племінної частини і призводить до неефективного виробництва м'яса.

Існує низка перешкод на шляху розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні. Серед них – необґрунтовані закупівельні ціни на яловичину від м'ясної худоби, що не забезпечують безбиткового її виробництва та знижують інвестиційну привабливість; наявність економічно необґрунтованої для товаровиробників бюджетної дотації, спрямованої на неефективне ведення м'ясного скотарства; відсутність інтегрування виробництва, пере-робки і реалізації м'ясної продукції з урахуванням її якісних показників, що призводить до необґрунтовано низьких закупівельних цін на яловичину; низька платоспроможність насе-лення; нестача спеціалізованих підприємств із вирощування та інтенсивної відгодівлі молод-няку великої рогатої худоби, які мають високий рівень технологічного оснащення; створення м'ясного скотарства шляхом імпорту поголів'я і виведення власних м'ясних порід, а не за рахунок товарних стад з кросбредною худобою; ведення м'ясного скотарства на інтенсивній основі з великими витратами коштів на складне технологічне обладнання і капітальне будів-ництво; використання на фермах з утримання маточного поголів'я та вирощування телят за технологій і засобів виробництва, не властивих для спеціалізованого м'ясного скотарства, що зумовлює високу їхню енергоємність та собівартість виробництва; нестача знань щодо управління стадом м'ясної худоби; отримання більшості надремонтних теличок молочного і комбінованого напрямку продуктивності в господарствах населення, що ускладнює їх вико-ристання для створення товарних стад м'ясної худоби.

У зв'язку з переліченими обставинами значний економічний потенціал м'ясного ско-тарства не використовується, надзвичайно низькою залишається якість продукції племінних заводів та репродукторів. Частка корів у них становить 45,6 %, вихід телят на 100 корів – 77 голів, середньодобові прирости – від 330 до 520 г, реалізація бугайців на 100 корів – лише 3,7 голови.

Знання недоліків м'ясного скотарства уможливорює нейтралізувати їх негативні нас-лідки і перетворити виробництво яловичини за рахунок м'ясної худоби у високоефективний бізнес. Головний недолік м'ясної худоби – обмежена продуктивність корови. У кращому випадку вона вирощує одне теля за рік. Від молочної корови, окрім такого ж теляти, щодня отримують ще й молоко. За невмілого господарювання продуктивність і економічна ефек-тивність м'ясного скотарства в два, іноді в три рази нижча, ніж молочною. На отримання приросту в м'ясному скотарстві витрачають у 2–3 рази більше енергії кормів, ніж у стадах молочних порід. Пояснюється це тим, що усі корми, використані на утримання усього стада, відносять на єдиний продукт – приріст живої маси. Цей недолік компенсують умілим вико-ристанням пасовищ, де тварини отримують найбільш дешевий корм, оскільки тут виклю-чають витрати на скошування і підбір трави, її підвезення і роздавання у годівниці, приби-рання залишків корму і продуктів життєдіяльності худоби. Під час використання пасовищ худоба поїдає тільки ті трави, які потрібні її організму, витрати корму на одиницю продукції не знижуються, проте його вартість у 1,5–2,0 рази менша, ніж за стійлового або стійлово-пасовищного утримання. Необхідна кількість пасовищ в розрахунку на м'ясну корову зале-жить від системи і технології прийнятої в господарстві, стану пасовищ і врожайності трав, яка визначається погодними умовами та іншими чинниками.

В Україні станом на 01.01.2012 р. є 5,5 млн га пасовищ і 2,4 млн га сіножатей у складі сільськогосподарських угідь [3]. В зв'язку з цим є можливість виробляти корми у необхідній кількості для 3,2 млн м'ясних корів "зі шлейфом". М'ясне скотарство найбільш

ефективне в районах, що мають великі угіддя пасовищ. Природні пасовища забезпечують тварин деше-вими кормами, оскільки для їх виробництва господарства взагалі не несуть матеріальних витрат. Під час складання кошторису підрахунок витрачених кормів роблять, проте вартість раціонів знижується, оскільки вони безкоштовні. У складі сільськогосподарських угідь 77,8 % займає рілля, що свідчить про високу їх розораність (53,8 %), яка майже у двічі вища, ніж у країнах Євросоюзу (30–33 %). Висока частка сіножатей характерна для таких облас-тей, як Закарпатська (20,9 %), Чернігівська (15,6 %), Волинська (15,0 %). Найбільше пасовищ у структурі земельних угідь у Закарпатській області (29,0 %) та АР Крим (24,5 %). З ураху-ванням наявності земель з пасовищами і сінокосами, традицій населення, найбільшу кіль-кість м'ясної худоби можна розмістити в зонах Полісся та Карпат. У зв'язку зі скороченням поголів'я усіх видів сільськогосподарських тварин в усіх регіонах країни, навіть в чорно-земних областях, з'явилися вільні землі (до них входять як пасовища, так і рілля). Ці тери-торії також можна використати для розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства.

За прийнятої в Україні системи ведення м'ясного скотарства із закінченим обігом стада, отриманий молодняк вирощують на цій же фермі до реалізації на забій з відносно низькими приростами живої маси. Через це, а також внаслідок низького виходу новонарод-жених і ділових телят у аналогічних за чисельністю корів м'ясних стадах виробляють менше м'яса на структурну голову, ніж у молочному скотарстві. Тому доцільно спеціалізувати м'ясне скотарство. В одних господарствах потрібно вирощувати телят на підсосі під коро-ва-ми-годувальницями до 6–8-місячного віку. Потім відлучених надремонтних бичків і телиць слід реалізувати для дальшого вирощування й відгодівлі на відгодівельні підприємства. За цієї інтенсивнішої системи отримують вищі середньодобові прирости (біля 1300 г за добу).

Через підсисне вирощування телят у корів після отелення затримується розсмокту-вання жовтого тіла яєчників, що призводить до підвищення у них яловості та зниження виробництва м'яса. До негативних чинників слід віднести невисоку молочну продуктивність корів, що стримує ріст телят у підсисний період, надмірно збудливу їх нервову систему, важкі отелення у тварин деяких порід. Усі ці особливості слід добре вивчити перш ніж прис-тупати до створення м'ясних ферм.

Значним недоліком спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні є порушення раціонального співвідношення між племінною і товарною частинами. Якщо в більшості країн племінні стада становлять від 5 до 15 % загального поголів'я худоби, то в Україні в них утримують більшу половину тварин. У решті товарних господарств розводять пере-важно чистопородну худобу. За таких умов попит на племінний молодняк мінімальний. У результаті цього племінні заводи і репродуктори реалізують молодняк для забою за низь-кими цінами, мають значні збитки, знижують якість племінної роботи та зменшують пого-лів'я тварин.

Конкурентна спроможність виробництва яловичини в Україні є сприятливою [2]. Під час вирощування м'ясних телят на фермах Аргентини, Бразилії, Колумбії, Австралії та України є найменший рівень затрат (< \$ 145) за виробництво 100 кг їх живої маси. На фер-мах Країн Євросоюзу він становить понад 350 \$. Високі витрати складаються в основному з оплати праці та вартості землі. Пасовища тут не ефективні за високих цін на землю. Під час відгодівлі великої рогатої худоби затрати за 100 кг живої маси в Україні і Південній Африці дорівнюють біля 200 \$. У країнах Євросоюзу – 500–600 \$, Північної Америки на підлотах – 250–300 \$, Індонезії та Китаї – 450–500 \$, Австралії – 500–600 \$.

За рахунок наявного поголів'я корів волинської, абердин-ангуської, поліської, симентальської, південної і української м'ясних порід не можна мати в подальшому такої кількості м'ясної худоби, яка потрібна. До 2020 р. кількість племінних м'ясних корів можна довести лише до 51,2 тис. голів. З урахуванням наявних корів у товарних стадах загальна їх чисельність не зможе перевищити 93,6 тис. голів. Промислове схрещування молочної худо-би з м'ясною у підприємствах не знайде широкого впровадження.

Чисельність корів недостатня для задоволення потреб населення у молоці, тому їх слід використовувати для відтворення молочного стада, а не для отримання помісних телят. Формувати товарні стада м'ясної худоби можливо за рахунок використання телиць молочних і комбінованих порід, отриманих у господарствах населення, яких щорічно масово забивають на м'ясо у ранньому віці. У приватному секторі України утримують близько 2 млн корів. Щороку від них отримують близько 1 млн теличок. Для відтворення поголів'я в індивідуальних господарствах щороку необхідно близько 500 тис. телиць. Від 20 до 75 тис. голів потрібно для нарощування стада у молочних господарствах громадського сектору згідно з проектом «Відроджене скотарство» [4]. За виключенням нетехнологічного молодняка, ветеринарного і зоотехнічного браку залишається резерв від 200 до 250 тис. телиць.

Для нарощування поголів'я худоби і збільшення обсягів виробництва яловичини в Україні передбачені дотації, які виплачують за подовження періоду утримання молодняка у населення. Для створення товарного м'ясного скотарства необхідно запровадити закупівлю вирощених надремонтних телиць із господарств населення і за рахунок схрещування їх із бугаями м'ясних порід створювати кросбредні стада. Ці телиці добре адаптуються до техно-логічних умов м'ясного скотарства, швидко виробляють материнський, стадний і пасовищний інстинкти, після отелення вирощують до відлучення здорових, добре розвинених телят, оскільки мають більш високу, ніж м'ясні, молочну продуктивність. На першому етапі їх слід осіменяти спермою або покривати бугаями материнських м'ясних порід. У наступному поколінні продовжувати промислове схрещування помісних (F₁) телиць з бугаями батьківських порід. Такий підхід дасть можливість швидко збільшити поголів'я помісної м'ясної худоби і створити стійкий попит на молодняк із племінних заводів і репродукторів. Щорічна потреба у бугаях для господарств усіх форм власності зросте до 14,5 тис. голів у 2020 р.

Товарне м'ясне скотарство не слід створювати за рахунок вибракуваних молочних корів. Вони погано пристосовуються до нової технології і неефективно використовують пасовища. У них послаблений материнський інстинкт. Такі корови втрачають на пасовищах телят, підпускають до вимені будь-яке теля, до того ж вимагають особливого догляду у стійловий період. Окрім створення товарних стад м'ясної худоби необхідно стимулювати розширене відтворення наявного поголів'я. В цілому розвиток спеціалізованої м'ясної худоби уможливить: збільшити виробництво і реалізацію високоякісної яловичини від неї в забійній масі від 10 до 214 тис. т, або у 21 раз; наростити поголів'я корів у сільгоспідприємствах від 43,2 до 585,4 тис. голів (близько 90 % за рахунок товарного м'ясного скотарства); збільшити кількість і розмір спеціалізованих підприємств щодо дорощування і відгодівлі молодняка великої рогатої худоби. Розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства дасть можливість відроджувати села, відновлювати підприємства з переробки тваринницької сировини та створити на них тисячі робочих місць.

Умовою успішного розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства є формування технологічної дисципліни на виробництві, підвищення плодючості до 90 телят на 100 корів у сільгоспідприємствах і зростання середньодобових приростів м'ясних телиць до 700 г, а бичків – понад 800 г. Поліпшення економічної ефективності м'ясного скотарства відбудеться за рахунок підвищення родючості ґрунтів і врожайності трав на сінокосах і пасовищах та утримання худоби у легких, маловитратних приміщеннях, на основі естенсивних енерго- і ресурсощадних технологій.

Щоб у найближчі роки успішно розвивати м'ясне скотарство потрібно вести роботу за наступними основними напрямками: розвивати виробництво яловичини у товарному м'ясно-му скотарстві; стимулювати вирощування надремонтних телиць у фермерських і особистих селянських господарствах для сільськогосподарських підприємств, які займатимуться товарним м'ясним скотарством; запровадити ефективні системи відтворення, селекції, годівлі, утримання тварин і переробки яловичини,

шкіряної сировини і субпродуктів м'ясної худоби; популяризувати м'ясне скотарство, створити попит на яловичину від спеціалізованої м'ясної худоби.

Для стимулювання виробництва яловичини у товарному м'ясному скотарстві слід розширити доступність середньострокових і довгострокових кредитних ресурсів на будівництво і модернізацію ферм з утримання маточного поголів'я і відгодівельних комплексів, добитися поліпшення пасовищ і сінокосів. Реалізації інвестицій у м'ясне скотарство сприяти-ме відведення земель суб'єктам господарювання усіх форм власності на умовах довгострокової оренди. З метою стимулювання вирощування надремонтних телиць у фермерських і особистих селянських господарствах для підприємств, які займатимуться товарним м'ясним скотарством, необхідно запровадити часткову компенсацію понесених ними витрат. Вона повинна враховувати витрати на вирощування телиць до 10–14-місячного віку, у т. ч. вартість молочних кормів, які згодують телятам.

Розвивати м'ясне скотарство в державних господарствах слід із залученням приватно-державного партнерства. Для цього потрібно створити у різних природно-кліматичних зонах по 5–6 показово-навчальних підприємств з утримання корів із телятами до 6–8-місячного віку та реалізувати пілотні проекти щодо створення майнових комплексів на 120 корів "зі шлейфом" із подальшою передачею в лізинг суб'єктам ринку.

З метою створення ефективних систем відтворення, селекції, годівлі, утримання та переробки яловичини, шкіряної сировини і субпродуктів м'ясної худоби необхідно: привести вітчизняну систему селекції відповідно до міжнародних стандартів; запровадити спеціалізацію у товарному м'ясному скотарстві та розподілити його на господарства з екстенсивного вирощування телят на підсосі під коровами до 6–8-місячного віку та інтенсивного дорощування і відгодівлі молодняку на відгодівельних підприємствах; створити єдину систему обліку та сформувану централізовану інформаційну базу з племінної справи; підвищити ефективність використання кращих генетичних ресурсів вітчизняного походження; розробити ДСТУ на м'ясну худобу для забою; відкрити у закладах освіти III–IV рівнів акредитації спеціальність "М'ясне скотарство" для підготовки менеджерів із м'ясного скотарства. Загальна потреба у профільних фахівцях у разі збільшення поголів'я у 2020 р. досягне 2530 чоло-вік, а щорічний обсяг підготовки – близько 316 менеджерів.

В Україні продукція м'ясного скотарства не користується великим попитом. Гальмує його розвиток той факт, що абсолютна більшість населення як основний споживач практично використовує яловичину від худоби молочних і комбінованих порід і не знайома з перевагами високоякісного м'яса, отриманого від спеціалізованої м'ясної худоби. Яловичина містить у своєму складі кон'юговані лінолеві кислоти, які виробляються лише в шлунках жуйних тварин. У м'ясі тварин інших видів таких кислот немає. Створити їх штучними методами поки що не вдається. Ці кислоти сприяють підвищенню імунітету організму людини, знижують ризик серцевосудинних і деяких видів онкологічних захворювань, діабету, інфарктів, інсультів і ряду інших хвороб сучасності. Окрім цього, в країні мало розвинені традиції приготування елітних страв із яловичини. Найбільш цінні відруби, які коштують дорожче, ніж м'ясо інших видів тварин, часто використовують для приготування фаршу і бульйону. Якщо м'ясне скотарство не популяризувати, основною його перевагою залишається вищі забійний вихід і частка їстівних частин туші, а цього для інтенсивного розвитку галузі недостатньо.

Для популяризації м'ясного скотарства, створення попиту на яловичину від м'ясної худоби необхідно: проводити спеціалізовані ярмарки, виставки і конкурси з дегустацією і реалізацією продуктів м'ясного скотарства і тварин на регіональному і загальнодержавному рівні; розробити стандарти на яловичину за окремими відрубками із врахуванням якості м'яса; проводити масштабну рекламу продуктів м'ясного скотарства на радіо і телебаченні, у т. ч. у найбільш рейтингових кулінарних передачах; реєструвати вітчизняні торгові марки для реалізації яловичини; створити мережі дрібних торговельних пунктів для реалізації продукції господарств, що вирощують м'ясну худобу.

З метою підвищення економічної привабливості та стимулювання розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства існує необхідність у запровадженні низки дотацій. Серед основних виплат, які підтримують товаровиробників і зацікавляють бізнес-структури та населення приймати участь у формуванні галузі можна виділити дотації на отриманих ділових телят, приріст поголів'я корів, закупівлю племінних бугаїв, а також компенсацію фізичним особам за вирошену і реалізовану сільськогосподарським підприємством телицю з живою масою понад 300 кг. Виплати за ділових телят (замість дотацій на поголів'я корів) сприятимуть інтенсифікації галузі та зниженню витрат на утримання ялових корів. Дотації на приріст поголів'я стимулюють збільшення маточних стад. Компенсація фізичним особам за реалізовану телицю живою масою понад 300 кг дасть можливість стимулювати населення довше утримувати молодняк і реалізувати тварин на підприємства для дальшого промислового схрещування і формування кросбредних стад.

Крім основних дотацій, існує потреба у додаткових виплатах на створення і окультурення пасовищ. Вони не тільки уможливають сформувати ресурсну базу для розвитку м'ясного скотарства, а й залучити до використання покинуті землі сільськогосподарського призначення та зберігати і підвищувати родючість ґрунтів. Економіку м'ясного скотарства зумовлює не лише м'ясна худоба, але й спеціальні технології, а також вміння управляти стадом, що базується на поведінці тварин у різних умовах.

Технологія м'ясного скотарства включає декілька технологічних операцій. Найважливіша з них – "корова – теля", основним складним і важливим завданням якої є скорочення яловості маток і отримання до відлучення здорових і дешевих телят. У свою чергу – ця операція включає усі види робіт і технологічні процеси в м'ясному скотарстві у період від одного отелення корови до наступного. У цей період їх доводиться запліднювати в конкретні, необхідні терміни, уміло випасати на пасовищах, раціонально годувати та утримувати в стійловий період. Усе це повинно відбуватися без великих витрат праці і засобів, щоб приплід, який надходить після відлучення на подальше вирощування, не виявився занадто дорогим. Для відтворення поголів'я у стадах м'ясної худоби доцільно використовувати сезонні (переважно ранньовесняні) отелення, відлучення телят восени та повний цикл вирощування молодняку. На початок стійлового періоду слід вибраковувати усіх не тільки низькопродуктивних, але й з незадовільними материнськими властивостями корів. У наявних стадах м'ясної худоби щорічно вибраковують 30 % корів, бугаїв – 25 %, збереженість телят до відлучення оптимальна – біля 90 %.

На прибуток м'ясного скотарства України від 65 до 70 % впливає собівартість продукції і від 30 до 35 % виручка від неї. Від кількості відлучених телят ефективність його ведення у 2 рази вища, ніж від рівня приросту і у 20 разів більша від якості туш. Збереженість телят до відлучення впливає на собівартість приросту більше у 23,8 та 37,4 рази, ніж молочність корів та вихід телят на 100 корів і нетелей, наявних на початок року. Оскільки у м'ясному скотарстві витрати на утримання стада (бугаї, корови, у т. ч. і ті, які не дали протягом року приплоду) відносять на собівартість живої маси телят під час відлучення, то на неї впливають кількість відлучених телят та їхня жива маса:

$$\text{Собівартість 1 ц живої маси відлучених телят} = \frac{\text{загальні витрати, грн}}{\text{загальна жива маса телят під час відлучення, кг}} \quad (1)$$

Головним фактором зменшення собівартості приросту у м'ясному скотарстві є збільшення кількості та живої маси ділових потомків і зменшення витрат на утримання основного стада. Високу молочну продуктивність м'ясних корів, що дає можливість отримати приплід з великою живою масою на час відлучення, мати недоцільно, оскільки вона негативно впливає на ефективність їх відтворення порушуючи гормональний дисбаланс та обмін речовин. Основною ознакою продуктивності у м'ясному скотарстві є відлучене теля у кінці підсисного періоду. Її визначають як ефективність відтворення

або діловий чи чистий вихід (%) приплоду на час відлучення на 100 самиць, виділених для запліднення:

$$\text{Діловий вихід приплоду} = \frac{\text{кількість відлученого приплоду, голів}}{\text{поголів 'я корів (телиць), дібраних для відтворення, голів}} \times 100 \quad (2)$$

Чистий вихід телят характеризує властивість бугаїв до спаровування, а самиць запліднюватися, народжувати живих телят і вирощувати їх до відлучення. Причини, за яких від корів не отримують ділових телят, наступні: від 13,3 до 22,9 % – корови не запліднилися; від 1,4 до 2,8% – аборти; від 3,5 до 8,0 % – перинатальна смертність телят; від 2,9 до 8,0 % – загибель до відлучення. При зменшенні кількості відлучених телят знижується виробництво яловичини на структурну голову, підвищуються витрати корму на приріст. Немає телят – нікого відгодовувати і забивати на м'ясо. Адже від самої корови отримують м'ясо тільки один раз, коли вона постаріє або невиліковно захворіє. Частка бугаїв у виробництві яловичини ще менша. З підвищенням виходу телят їх вартість знижується. Інтенсифікація відтворювання стада є найважливішим економічним завданням у м'ясному скотарстві. Факторів, які впливають на кількість отриманих телят до відлучення від корів, безліч [6].

У технології м'ясного скотарства під час організації годівлі та утримання корів із телятами потрібно враховувати продуктивні і біологічні особливості цієї худоби, її обмежену молочну продуктивність, невисоку відтворювальну здатність маток, підвищені витрати корму на виробництво яловичини. Його можливо розвивати на екстенсивній основі, без великих витрат коштів на дорогі і складні машини і капітальне будівництво, умілим викорис-танням біологічних особливостей, інстинктів і енергетичних ресурсів тварин. Воно не вимагає висококваліфікованих фахівців і робочої сили. Лише за таких умов від м'ясної худоби отримують недороге м'ясо. Необхідно пам'ятати: наявність м'ясної худоби ще не означає наявність м'ясного скотарства. Тільки спеціалізовані м'ясні породи, плюс особливі технології та уміння управляти стадами в сукупності зумовлюють високу економічну ефективність виробництва яловичини від м'ясної худоби.

М'ясне скотарство витримає економічну конкуренцію з молочним й іншими видами тварин за продуктивності, обмеженої одним телям у рік, і високими витратами корму на продукцію за умов: щоб кормова одиниця була в 2 рази дешевше, ніж у молочному та інших галузях тваринництва, що досягають створенням і використанням пасовищ в усі сезони року; щоб собівартість скотомісця для м'ясної корови в стійловий період була в 3–4 рази дешевша, ніж для молочної.

Бібліографічний список

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: [статистичний зб.] / За ред. *Н. С. Власенко*; відп. за вип. *О. М. Прокопенко*. – К.: Держ. служба статистики, 2012. – 54 с.
2. *Деблиць К.* Новые аспекты анализа производства говядины / *К. Деблиць* // Междунар. исследовательская сеть по анализу производства говядины. Working Paper. – 2011. – Part 2. – P. 1–7.
3. Земельний фонд України станом на 1 січня 2012 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2006 і 1 січня 2011 років. – Інтернет джерело. – www.lond.gov.ua.
4. Основні складові проекту відроджене скотарство / [*А. Гетя, М. Бащенко, С. Рубан, О. Кос-тенко*] // Тваринництво України. – 2011. – № 10. – С. 3–7.
5. Стан тваринництва в Україні за січень – лютий 2012 р.: [статистичний бюл.] / Відп. за вип. *О. М. Прокопенко*. – К.: Держ. служба статистики, 2012. – 24 с.
6. *Угнівенко А. М.* Технологічна операція "корова – теля" у м'ясному скотарстві / *А. М. Угні-венко* // Сучасні аграр. технології. – 2013. – № 13. – С. 54–57.